
Zapisi

1.02
Prejeto 3. 9. 2009

UDK 77.044:929Bavec V.

Dejan Vončina*

Partizanki fotoreporter Vinko Bavec (1899-1969)

IZVLEČEK

Partizanski fotoreporter Vinko Bavec (1899-1969) je bil profesionalni fotograf in trgovec iz Brežic, po prvi svetovni vojni borec za slovensko severno mejo in svobodomiselnih nazorov. Med drugo svetovno vojno se je kot fotograf vključil v partizansko gibanje in je dejavno fotodokumentiral posledice požigov številnih slovenskih vasi na Notranjskem po italijanski ofenzivi leta 1942. V svoj objektiv je ujel tudi številne dogodke, portrete partizanov in partizank na Notranjskem in kasneje v Beli krajini. V letu 1944 je bil v sklopu Fotosekcije Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta zadolžen za nakup in dostavo fotografskih potrebščin in skrbel za organizacijo fotoreporterske službe.

Ključne besede: 2. svetovna vojna, Slovenija, Notranjska, partizanska fotoreporterska služba odporniška fotografija

ABSTRACT

THE PARTISAN PHOTOJOURNALIST VINKO BAVEC (1899-1969)

The partisan photojournalist Vinko Bavec (1899-1969) was a freethinking professional photographer and merchant from Brežice, after World War I a fighter for the northern Slovenian border. During World War II he joined the partisan movement as a photographer and actively documented the consequences of the burning of numerous Slovenian villages in the Notranjska region after the Italian offensive in 1942. With his camera he captured many events as well as portraits of partisans in the Notranjska and later in the Bela krajina region. In 1944 he was in charge of the purchase and delivery of photography equipment in the context of the Photography Section of the Slovenian National Liberation Council, and he also took care of the organisation of photojournalist service.

Key words: World War II, Slovenia, Notranjska, partisan photojournalist service, resistance photography

Partizanski fotoreporter Vinko Bavec ni poznan širši strokovni javnosti. Niti zgodovinarjem, muzealcem niti fotografom. Si pa njegovo znanje in pestro delovanje na področju fotografije in trgovine vsekakor zaslužita pozornost.

* Univ. dipl. sociolog, muzejski svetovalec, Notranjski muzej Postojna, Ljubljanska ulica 10, SI-6230 Postojna; e-naslov: notranjski-muzej@studioproteus.si

V tem prispevku ga predstavljam v prvi vrsti kot pomembnega organizatorja partizanske fotoreporterske službe na območju Notranjske v času druge svetovne vojne in prizadevnega fotoreporterja v letih 1942-1945, saj je kljub vojnim razmeram ohranilo kar 770 njegovih leica posnetkov, kar ga uvršča med vidnejše fotoreporterje odporniškega gibanja v Sloveniji.

Vinko Bavec je bil svobodomiselen ostrega jezika;¹ ni spoštoval ne oblastne in ne cerkvene avtoritete, zato je imel večkrat težave z oblastjo, pa tudi družbeno okolje mu dostikrat ni bilo naklonjeno. To je tudi vzrok, da je bila njegova fotografska dejavnost in fotografska zapuščina vse do danes neupravičeno prezrta.

Njegova življenjska pot je bila nevsakdanje razgibana. Profesionalni fotograf in trgovec Vinko Bavec se je rodil 1899 v revni in številni družini v vasi Markovec pri Starem trgu pri Ložu na Notranjskem. Kar nekaj njegovih bratov je moralo zaradi revščine zapustiti dom in oditi v ZDA. Revščina in pomanjkanje sta pripomogla, da je bil bolj levo usmerjen.

Po končani prvi svetovni vojni 1918 se je kot domoljub, star 19 let, pridružil koroškimi prostovoljcem. Kot pripadnik legije koroških borcev² je bil v bojih za severno mejo na Koroškem hudo ranjen v levo roko. Granata mu je odtrgala roko v zapestju, tako da so mu jo v bolnišnici blizu Budimpešte amputirali od komolca navzdol. Izguba leve roke ga je zaznamovala za vse življenje. Med zdravljenjem se je zelo dobro naučil pisati in govoriti madžarsko; zelo je bil nadarjen za jezike, saj naj bi tekoče govoril in pisal madžarsko, nemško, italijansko in srbohrvaško. Tako kot številni fotografi je bil dober slikar. Do danes se je žal ohranila le ena njegova slika; olje na platnu (40 x 60 cm) z motivom treh konj.

Med letoma 1923 in 1924 je spoznal Marijo Lovšin iz Sajeveca pri Ribnici na Dolenjskem. Leta 1924 je bil neodvisni trgovski potnik, ki je imel sedež v Zagrebu, kar pričajo pisma, ki jih je leta 1924 pošiljal svoji bodoči ženi Mariji.³ Z njo se je poročil leta 1925 v Plečnikovi cerkvi v Šiški v Ljubljani; njun poročni portret, narisal ga je Lojze Perko starejši in tako poravnal dolg do svojega prijatelja in sovaščana, je ohranjen.⁴ Zakonca sta se preselila v Senovo, kjer je žena, ki je končala dveletno trgovsko šolo v Novem mestu, dve leti vodila trafiko.

Kot izučeni trgovec je bil Bavec zelo podjeten in tudi uspešen. S prodajo tehničnega blaga večje vrednosti je zaslužil toliko, da je med letoma 1920 in 1925 kupil hotel v Karlovcu, vendar ga je kasneje izgubil pri kartanju. Po tem neljubem dogodku ni več kartal. Med drugimi podjetniškimi dejavnostmi se je ukvarjal s preprodajo šivalnih strojev, fotografskih potrebščin in materiala v okolici Sežane in Trsta, kjer je unovčil znanje italijanskega jezika. Imel je dve sestri, ena je bila poročena v Trstu, druga pa v Zagrebu. Tudi v vasi Brje na Primorskem je imel sorodnike. Invalidnost mu je vse bolj onemogočala opravljati težka fizična dela in zaradi donosnosti fotografske obrti se je odločil za profesionalno ukvarjanje s fotografijo. V obdobju 1927 do 1928 se je izučil pri fotografskem mojstru Ivanu Štajnerju iz Krškega⁵ okraj Senovo, ter postal fotografski pomočnik v Senovem. Nato se je z družino preselil v Rajhenburg (danes Brestanica).

¹ Po pripovedovanju sorodnika Jožeta Bavca iz Sevnice, 20. 8. 2009.

² Vinko Bavec je kot pripadnik Legije koroških borcev in partizan naveden na prvi strani seznama, objavljenega v spominskem zborniku *Boj za Maribor 1918-1919*, Maribor 1988, str. 462.

³ Pisma so v lasti vnuka Stojana Dominka iz Brežic. Za posredovanje podatkov se mu zahvaljujem.

⁴ Poročni portret je v lasti vnuka Stojana Dominka.

⁵ Učno spričevalo o opravljeni fotografski obrti, 18. 1. 1928, v lasti vnuka Stojana Dominka.

V Rajhenburgu se je uveljavil kot dober fotograf, saj je za fotografije notranjosti bazilike v Rajhenburgu in senovske šole prejel priznanje jugoslovanskega dvora. Leta 1929 je novico o tem objavil *Ilustrirani Slovenec*.⁶ Od 1929 do 1932 je objavljala fotografije v *Ilustriranem Slovencu*. Prav tako je leta 1930 objavljala fotografije v *Slovenskem gospodarju*. Zanj je značilno, da je pod vsako objavljeno fotografijo napisan kot avtor: V. Bavec, Rajhenburg. V tem obdobju je največ fotografiral Brestanico z okolico in "svojo" Notranjsko; na katero je bil zelo navezan, kar je razvidno tudi iz njegovega medvojnega delovanja, v letih 1942 do 1945.

Leta 1932 se je z družino preselil v Brežice, kjer je sprva odprl trgovino s tehničnim blagom - trgovino s kolesi, radioaparati in drugim specializiranim tehničnim blagom široke porabe. K obstoječi stavbi je postavil prizidek, v katerem je bil urejen fotografski atelje s stekleno streho - Fotoatelj Vinko Bavec, Brežice. Pri delu v fotoateljstvu in v trgovini mu je pomagala žena Marija Bavec - Mimi, ki jo je izučil fotografske obrti.

Ob nemški okupaciji Brežic so jih kot zavedne Slovence ponoči 21. aprila 1941 nasilno odpeljali na Hrvaško v bližino Samobora, kjer so jih oropali in jim grozili z orožjem. Nato so jih izpustili in zagrozili, da se ne smejo vrniti domov v Brežice,⁷ zato so se morali z družino umakniti k ženinim sorodnikom v Sajevec pri Ribnici, ki je bil pod italijansko okupacijo. V njihovo hišo v Brežicah sta se naselila kočevarska fotografa, oče in sin Josef Dornig starejši in Josef Dornig, ki sta poleg Bavčeve fotografske opreme uporabljala še svojo in prostore opremila s kakovostnim pohištvom iz lesa češnje.⁸

Ruševine hiš ob glavni cesti v vasi Travnik v po italijanski ofenzivi na Notranjskem avgusta 1942. (MNZS)

⁶ *Ilustrirani Slovenec*, 12. 1. 1930, šte. 2, str. 11.

⁷ Življenjepis Marije Bavec, v lasti vnuka Stojana Dominka.

⁸ Veliko podatkov Bavčeve življenjske poti mi je ljubeznivo posredoval njegov vnuk Stojan Dominko iz Brežic, za kar se mu zahvaljujem.

Ruševine ene izmed najlepših hiš v Sodražici po italijanski ofenzivi na Notranjskem avgusta 1942. (MNZS)

Bavec je avgusta 1942 fotografiral številne ruševine hiš požganih vasi na Notranjskem po veliki italijanski ofenzivi na Notranjskem julija 1942: Pudob, Lož, Iga vas, Vrhnika pri Ložu, Studenec na Blokah, Travnik, Sodražica. Fotografije zelo zvesto prikazujejo posledice terorja italijanske okupacijske vojske.⁹

Njegovo dejavnost je po izdaji odkril italijanski okupator, ki ga je konec leta 1942 poslal v taborišče Monigo, kjer je hudo zbolel. Ohranile so se razglednice,¹⁰ ki jih je pisal iz taborišča svoji ženi, ki mu je iz Ribnice pošljala pakete s hrano. Izčrpan in bolan na pljučih se je po kapitulaciji Italije v začetku septembra 1943 vrnil k družini v Sajevec pri Ribnici. Kmalu si je opomogel in začel znova sodelovati z OF in partizani.

Še isti mesec, septembra 1943, je odšel v partizane v Notranjski odred in posnel serijo fotografij pogreba padlega partizana "Županovega" iz Gorenje vasi pri Ribnici in pogreb partizana Šilca iz Sajovca pri Ribnici ter partizane Notranjskega odreda v Starem trgu pri Ložu ...

Oktober 1943 je fotografiral spominske portrete partizanov, partizank, nekaj portretov otrok - partizančkov okolici Ribnice; decembra 1943 pa je posnel različne spominske portrete partizanov in partizank Notranjskega odreda iz Markovca ter borcev in bork Ribniškega okrožja. Njegovi posnetki so ostri, kar je bila posledica tega, da je odlično obvladal portretno fotografijo. Po povednosti v tem obdobju najbolj izstopajo v začetku marca 1944 posneti prizori: srečanje dveh borcev Notranjskega odreda pod križem v Starem trgu pri Ložu, kuharji in skupina partizanov Notranjskega odreda v Starem trgu pri Ložu.¹¹

⁹ Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani (dalje Fototeka MNZS).

¹⁰ Razglednice iz italijanskega taborišča Monigo so last vnuka Stojana Dominga iz Brežic.

¹¹ Fototeka MNZS.

*Kurir Notranjskega odreda na motorju,
Notranjska, avgusta 1942. (MNZS)*

Fotografsko delo je Bavec z ženo nadaljeval v Sajevcu pri Ribnici. Kmalu sta se povezala z aktivisti OF Ribniškega okrožja in s partizani. Leta 1941/42 je žena kot aktivistka OF zbirala razne potrebščine, hrano in obveščevalne podatke za partizane, skrivaj je fotografirala portrete partizanov in partizank ter razvijala filme in izdelovala kopije za osvobodilno gibanje.

Zanimiv je bil Bavčev položaj od ustanovitve Fotosekcije marca 1944, ko je bil v njej odgovoren za organizacijo fotoreporterskih mrež in fotografiranja dogodkov na terenu. Njegovo delo je usmerjal načelnik Odseka za informacijo in propagando pri Predsedstvu SNOS, Jože Zemljak.¹² Neposredno pa je bil odgovoren Franju Veselku, vodji Fotosekcije SNOS.

¹² Jože Zemljak (1908-1987), krščanski socialist, politik in diplomat. V Znanstvenem inštitutu Predsedstva SNOS je bil leta 1944 načelnik informacijsko-propagandnega in kulturno-prosvetnega odseka. Enciklopedija Slovenije, 15. zvezek, Ljubljana 2001, str. 151-152.

Srečanje partizanov Notranjskega odreda pod križem v Starem trgu pri Ložu na Notranjskem 1944. (MNZS)

Iz ohranjenih poročil je razvidno, da je Bavec zelo dejavno organiziral fotoreportersko mrežo (nakup in prevoz fotomateriala in potrebščin) po Notranjskem in Belokranjskem okrožju. Pri tem je izkoristil predvojne trgovske izkušnje in poznanstva. Fotomaterial in potrebščine je dobival (kupoval) iz Zagreba, Karlovca in iz Trsta. Prosil je za kolo, za dovolj leica filmov in orožje. Brez leve roke je s protezo dnevno peš in s kolesom prepotoval tudi do 70 km. Poleg organiziranja fotoreporterske službe po okrajih je bil odgovoren tudi za oskrbo Fotosekcije SNOS; oskrboval jo je s filmi in gradivom za kopiranje. Kljub sposobnostim se je zaradi svojega trmastega značaja večkrat sporekel z nadrejenimi, zaradi česar je bil aretiran in obdolžen oderuštva, goljufije in celo sodelovanja z domobranci, vendar je bil zaradi pomanjkanja dokazov oproščen.¹³

¹³ Franc Fabec, Dejan Vončina: Slovenska odporniška fotografija 1941-1945. Ljubljana 2005 (dalje Fabec, Vončina, Slovenska odporniška fotografija), str. 99.

Komisarka Ivanka Mulc s partizanom, Notranjska, 1944. (MNZS)

Kar nekaj dopisov iz Okrožnega odbora OF za Notranjsko in Veselkovih dopisov načelniku Jožetu Zemljaku¹⁴ kaže na to, da se Bavec ni hotel podrejat navodilom, naj na terenu posname izključno partizanske propagandne posnetke, temveč je precej snemal tudi, kot je razvidno iz medvojnih posnetkov, t. i. "privatne spominske posnetke" - portrete partizanov in partizank ter aktivistov na terenu, ki jim je fotografije tudi zaračunal, kot je odkrito v pismu priznal Veselku.¹⁵ Denar pa je porabil za prehrano na poti, za obleko in fotopapir 6 x 9 cm, iz katerega mu je nejevoljni Veselko izdelal fotografije v fotolaboratoriju. Nepisani dogovor med Veselkom in načelnikom Zemljakom je bil, da bo Bavec dobil svoje fotografije takrat, ko bo priskrbel naročeni papir 18 x 24 cm in kemikalije za razstave. Zanimivi sta tudi Veselkovi pismi načelniku Zemljaku, v katerih med

¹⁴ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (AS 1643), t.e. 492 II., 17. 9. 1944.

¹⁵ ARS, AS 1643, t.e. 492 II., 16. 8. 1944.

Kuharji Notranjskega odreda v Starem trgu pri Ložu, 1944. (MNZS)

Zbor Notranjskega odreda, Notranjska, 1944. (MNZS)

drugim navaja: "Danes sem Bavcu poslal kemikalije za razvijač in fiksir. Zadnjič mi je pisal, da ima hrano privatno, da nima obleke, pač pa, da bo kljub temu fotografiral tudi za OF.¹⁶ Saj razumeš, kako je z njim. Fotomaterijal, čim pride iz Trsta, bode poslal takoj." Ohranjeno je tudi pismo, v katerem Veselko poroča: "Tovariš Bavec je danes zjutraj odšel. Pri odhodu sem mu povedal, da naj slika samo res propagandne stvari. Če bi bil Bavec več časa res med partizani, bi spoznal svoje osebne napake."¹⁷

Ne glede na očitke pa na Bavca ne moremo gledati črno-belo. Bil je starejši mož, Maistrov borec in invalid. Kljub očitkom, da ni bil najbolj zanesljiv, da je bil trmast in svojeglav, bil je domoljub, sposoben organizator in izkušen profesionalni fotograf, kar je navsezadnje razvidno iz njegovih kakovostnih posnetkov in iz dopisov načelnika Zemljaka, ki ga je razumel in ščitil.

Dopis Okrožnemu odboru OF za Notranjsko 4. junija 1944, v katerem Zemljak piše:¹⁸ "V kratkem se bo pri vas oglasil tov. Bavec Vinko, član našega fotografskega oddelka. Pri Vas naj organizira v okviru Vašega Odseka za informacije in propagando fotografsko službo. Naročili smo mu, da naj bo v vsem odgovoren Vašemu okrožnemu odboru. Mož ima sicer več osebnih napak, ker je starejši koroški borec in drugače zelo delaven fotograf, Vas prosimo, da z njim lepo postopate ter skušajte s pametno in prijateljsko besedo nanj vplivati. Ker nam primanjkuje fotografskega materiala smo mu naročili, da ima pravico v zvezi z Vašo gospodarsko komisijo organizirati tudi nakup fotografskega materiala. Tudi v tem pogledu mu pojdite na roko."

Prav tako je imel Bavec podporo pri požrtvovalnem vodji Fotosekcije SNOS, Franju Veselku, kateremu je dostavljal prepotrebni fotografski material.

V pismu z dne 31. maja 1944 Veselko med drugim piše načelniku Zemljaku, da naj nujno priskrbi Bavcu čevlje: "Ko je blato ne more več nikamor." Prav tako ga opozarja: "Za Bavca je pereče vprašanje potnine; on nima več denarja, ki ga rabi za na pot, za hrano, nočnino in kako cigareto, ker kadi. Pri odhodu mi je naročil, da Te naj vprašam glede tega in da bi določil, kako je s prehrano in stanarino na potovanju po terenu. Prosim ukreni glede tega. Prosim odgovori mi!"¹⁹

Na prizadevno delovanje Bavca v Notranjskem okrožju kaže poročilo Franca Sterleta - Ninota z dne 15. julija 1944, ki med drugim navaja: "Serijo slik Novomeškega okrožja smo izročili fotografu Bavcu, katere je lepo opremil z novimi napisi in izložil v Starem trgu pri Ložu, namen ima, da bi iste bile razložene 2 nedelji in potem bi iste slike krožile še nekaj dni in to: Bloke, Grahovo, Babno polje in to vsaj toliko časa, dokler ne dobimo slike za novo izložbo."²⁰

S svojimi izkušnjami je Bavec dejavno dopolnil Pravilnik o fotoreporterski službi, ki ga je izdala Fotosekcija GŠ, in sicer 15. in 16. točko. Petnajsta točka je po novem narekovala zaplembo fotoaparatorov in materiala "nezanesljivim ljudem", namesto njih naj bi potrebsčine dobili uradni fotoreporterji. Dodana je bila še šestnajsta točka, ki je določala, da bo narodnoosvobodilne odbore občasno obiskoval član SNOS; fotoreporterjem bo posredoval potrebna navodila in nadzoroval njihovo delo. Dopolnili sta bili verjetno posledica vojnega stanja - ker je bilo lahko

¹⁶ ARS, AS 1643, t.e. 492 II., 7. 8. 1944.

¹⁷ ARS, AS 1643, t.e. 492 II., 7. 6. 1944.

¹⁸ ARS, AS 1643, t.e. 493 I., 4. 6. 1944.

¹⁹ ARS, AS 1643, t.e. 492 II., 31. 5. 1944.

²⁰ ARS, AS 1643, t.e. 493 I., 15. 7. 1944.

osvojenemu ozemlju še vedno tarča sovražnikovih napadov, je bilo iz varnostnih razlogov prepovedano prosto fotografiranje partizanskih in strateških objektov.²¹

Pravilnik o fotoreportrski službi je predpisoval ureditev fotoreporterske službe, določal popis vseh aparatov, fotografskega materiala in borcev, ki so znali fotografirati, določal je načela oskrbe s fotografskimi potrebščinami ter obvezoval vse fotografe k doslednemu, korektnemu dokumentiranju gradiva in oddaji posnetkov osrednjima sekcijama. Poglavitni namen teh posegov v področje fotoreporterske službe je bila centralizacija oziroma povezava fotoreporterjev v brigadah in odredih prek novoustanovljenih fotosekcij korpusov v vojski ter fotoreporterjev v rajonih in okrožjih prek prav tako novoustanovljenih okrožnih fotosekcij z obema osrednjima fotosekcijama.²²

Kljub za vojne čase strokovno dodelanemu skupnemu pravilniku je bila med fotoreporterji Fotosekcije GŠ in Fotosekcije SNOS razlika: prvi so bili del vojaških operativnih enot, drugi pa so delovali na osvobojenem ozemlju, kjer je bil neposreden spopad s sovražnikom redek. Fotoreporterji GŠ naj bi dokumentirali predvsem poveljujoče v partizanskih enotah, enote med premiki, v boju in pri počitku ter pri političnem in gospodarskem delu. Fotoreporterji SNOS naj bi fotografirali posledice okupatorjevega nasilja nad civilnim prebivalstvom ter posledice njegovega delovanja v politiki in gospodarstvu, pa tudi dogodke v zaledju NOB v širšem pomenu. V glavnem so to bili starejši partizani in pa tisti, ki se zaradi zdravstvenih ali psihičnih razlogov niso mogli udeleževati neposrednih bojev.

Fotosekcija SNOS je delovala v kletnih prostorih Bordonove hiše v Črnomlju, tam so bile zaradi redne preskrbe z elektriko in vodo dobre razmere za delo. Vodja Fotosekcije Franjo Veselko je začel sistematično in arhivsko urejati posnete negative v fotografske albume, saj se je zavedal njihovega propagandnega učinka. Fotoreporterji Fotosekcije SNOS so imeli med seboj razdeljena delovna področja: Jože Bitenc, Dare Kopinič in Alfred Kos so spremljali kulturne prireditve, Maksimiljan Zupančič in Ivan Pirnat zanimive dogodke na osvobojenem ozemlju, Peter Romanič dogodke iz političnega življenja, Miro Pavlin je fotografiral funkcionarje in gledališke predstave, Rozalija Gorše pa je bila odgovorna za administrativno delo, Vinko Bavec in Edi Šelhaus sta bila potujoča fotoreporterja. V sklopu Fotosekcije SNOS so delovale še fotosekcije pri pokrajinskih odborih OF (Štajerska, Gorenjska, Primorska) in fotosekcije pri okrožnih odborih OF (za notranjsko, novomeško, ribniško, črnomaljsko in druga območja).²³

Vinko Bavec je fotografiral različne prizore iz Črnomlja in okolice; tako je npr. 7. maja 1944 posnel pogreb ameriškega pilota Palmerja F. Leruna 16.155.962 Liberator nr.276, rojenega v Pepinu, Wisconsin. Sestreljen je bil 2. aprila 1944 nad Belo krajino, umrl pa je v vojaški bolnišnici 5. maja 1944; fotografiral je tudi proslavo Spominski večer žrtvam v Ljudskem domu v Črnomlju maja 1944 - na odru invalidski pevski zbor pod vodstvom Karola Pahorja; prvi nastop vojaške godbe GŠS; delo na polju v okolici Črnomlja; znani so še motivi: partizan izdeluje zajčnik; intendant žene kravo v klavnico; partizan s kolesom; vodja kuhinje v Črnomlju ... Maja 1944 so prav tako nastali posnetki beguncev iz Notranjske, ki so zbežali pred nasiljem okupatorja v Suhor v Beli krajini; portreti borcev in bork

²¹ Fabec, Vončina, Slovenska odporniška fotografija str. 98.

²² Prav tam.

²³ Prav tam, str. 99.

Belokranjskega odreda; Rajonski odbor OF za Loško dolino v Črnomlju; ruševine v Dragatušu po nemškem letalskem napadu; kuharice v Črnomlju; partizanska delavnica pri Tajnerju v Črnomlju; fotografije Civilne bolnice v Kanižarici.

Junija 1944 je Bavec v svoj objektiv ujel igralce SNG v Črnomlju, OF Belokranjskega okrožja, portret partizanskega generala Jaka Avšiča; počitek Gubčeve brigade na Notranjskem; posnel je serijo posnetkov pogreba komandanta Notranjskega odreda Draga Furlana in dveh tovarišev, ki so padli v boju pri Radleku 19. junija 1944; zbor Notranjskega odreda; slike borcev Notranjskega odreda; pogorišča na Notranjskem: pogorišče vojašnic v Velikih Blokah; pogorišča v Žirovnici; požgano cerkev v Grahovem; porušeni hotel Žumer v Cerknici; posnetke Rakeka, Slivnice, Cerknice in Cerkniškega jezera; šolsko mladino v Starem trgu pri Ložu.²⁴ Nato prevladujejo predvsem spominski posnetki borcev in bork Gubčeve brigade na Notranjskem in portreti partizanov in partizank poleti 1944 na Notranjskem.

Fotografiral je planiranje zemljišča za letališče na Notranjskem; štab Ljubljanske brigade poleti 1944 na Notranjskem; je avtor fotografij pogreba partizanov, ki so padli v bojih pri Starem trgu pri Ložu na Notranjskem septembra 1944; oktobra 1944 je posnel dijake in učitelje nižje gimnazije v Starem trgu. Leto 1944 je zaključil novembra 1944 s posnetki portretov borcev VOS-a v Kotu pri Ribnici.²⁵

Begunci iz Notranjske v Suhorju v Beli krajini maja 1944. (MNZS)

²⁴ Fototeka MNZS.

²⁵ Fototeka MNZS.

Civilna bolnica v Kanižarici maja 1944. (MNZS)

V začetku 1945 si je vodja Oddelka za fotografijo in kinematografijo pri IO OF France Brenk prizadeval, da bi se osrednji fotografski sekciji, vojaška pri Glavnem štabu in civilna pri SNOS, združili v eno. V tem smislu so kadrovsko okrepili fotosekciji s sposobnimi fotografi in organizatorji fotoreporterske službe na terenu z namenom, da bi čim bolj fotografsko dokumentirali sklepne boje za osvoboditev domovine. Po drugi strani pa je imela centralizacija tudi negativne posledice v posameznih okrožjih OF in partizanskih enotah na terenu. Tako je npr. Bavčev odhod iz Notranjskega okrožja OF v Črnomelj na sedež Fotosekcije SNOS povzročil, da je fotografska dejavnost v okrožju skorajda zamrla. Podobno je bilo z zelo dejavnim fotoreporterjem in organizatorjem fotoreporterske dejavnosti v Novomeškem okrožju OF Maksimiljanom Zupančičem, po partizansko Miljanom, ki je bil prav tako vpoklican v Fotosekcijo SNOS v Črnomlju. Vsekakor Bavec in Zupančič nista bila osamljena primera.

V začetku leta 1945 je bil v zvezi z zaukazano kadrovsko okrepitvijo obeh osrednjih fotosekcij Bavec prestavljen na sedež Fotosekcije SNOS v Črnomelj. Zato leta 1945 do osvoboditve 9. maja prevladujejo posnetki iz Črnomlja: posnetki festivala SNG v Domu ljudske prosvete v Črnomlju od 20. februarja do 2. marca 1945 - Matej Bor: Težka ura; radiotelegrafski tečajniki in inštruktorji v učilnici v Črnomlju, radiotelegrafista sprejemata vesti, Črnomelj, maj 1945.²⁶

²⁶ Prav tam.

Tovariš Nace, partizan Belokranjskega odreda, 1944. (MNZS)

Njegova žena Marija Bavec, po partizansko Milena,²⁷ je v tem času kot aktivistka OF sodelovala s partizani in krajevnimi odbori OF. Iz poročila leta 1944 je razvidno, da je požrtvovalno in uspešno delovala tudi med ženami Okraja Stari trg na Notranjskem. Prav tako je prenašala sporočila in imela dovolilnico za prost dostop do partizanskih postojank.

Konec aprila 1945 je partizanska vojska hitela osvobajati ozemlje do zahodnih in severnih meja slovenskega narodnostnega ozemlja, da bi uresničila program Zedinjena Slovenija. Tudi obe osrednji fotosekciji sta svoje fotoreporterje skupaj s tistimi, ki so delovali zunaj fotografskih sekcij, iz osvobojene Bele krajine napotili proti Slovenskemu primorju, Trstu in Gorici, da bi čim bolj dokumentirali sklepne boje.²⁸

Med njimi ni bilo Vinka Bavca, ki se je kot starejši fotograf in invalid po osvoboditvi 9. maja 1945 odpravil iz Črnomlja domov v Brežice.

²⁷ Življenjepis Marije Bavec, v lasti vnuka Stojana Dominka.

²⁸ Fabec, Vončina, n. d., str. 151.

Partizanska tipkarica na položaju, poleti 1944. (MNZS)

Pogreb padlih partizanov Notranjskega odreda v Viševku - padli so v boju z domobrancami 10. septembra 1944. (MNZS)

Radiotelegrafski tečajniki in inštruktorji v učilnici v Črnomlju maja 1945. (MNZS)

N.N.: Člani Fotosekcije SNOS v Črnomlju; marec 1945 - z leve k desni: Jože Bitenc, Vinko Bavec, Daro Kopinič, France Brenk, Edi Šelhaus, Rozalija Gorše, Alfred Kos, Franjo Veselko, Maksimilijan Zupančič in Ivan Pirnat. (MNZS)

Kočevarska fotografska družina Dornig, ki je med vojno delala in živela v njihovi hiši v Brežicah, je proti koncu vojne leta 1945 pobegnila v Avstrijo. Po vojni so se Dornigovi kot begunci naselili v Gradcu, kjer danes tudi še živita žena in hči J. Dorniga mlajšega.²⁹ Pustili so kar nekaj fotografske opreme in lepo stilno pohištvo. Z njimi je Bavec kot stanovski kolega ohranil stike, saj jim je po koncu vojne izplačal pohištvo in fotografsko opremo, ki so jo pustili ob svojem odhodu.

Po končani vojni je Bavec s svojo ženo spet začel delati v fotografskem ateljeju v Brežicah. Kot dober fotograf in iznajdljiv trgovec je imel kljub težkim poveljnim časom dovolj dela. Do svoje smrti 10. decembra leta 1969 je bil krajevni predsednik koroških borcev za severno mejo.³⁰

Bavčev medvojni partizanski opus je kljub deloma upravičenim kritikam Franja Veselka, da je preveč fotografiral spominske portrete bork, borcev in aktivistov OF, tematsko raznovrsten, saj po njegovi zaslugi spoznavamo celo paleto dogodkov in način življenja ter kulturno udejstvovanje v partizanskem zaledju ter posledice okupatorjevega nasilja in požigov vasi na Notranjskem. Njegovi posnetki partizanskih pogrebov so neideološki, saj poleg žalujočih prikazujejo duhovščino, ki opravlja cerkveni pokop s krščanskimi simboli. Njegovi najštevilčnejši motivi so bile spominske fotografije partizanov in partizank, kar kaže na to, da se je tudi v partizanih najraje ukvarjal s portretno fotografijo - tako kot pred drugo svetovno vojno v fotografskem ateljeju v Brežicah. Po drugi strani pa mu je portretna fotografija omogočala preživetje in lažje delovanje v težkih vojnih razmerah. Bavca zaradi številnih in kakovostnih fotografij v letih 1942 do 1945 uvrščamo med vidnejše partizanske fotografe in obenem med vidnejše organizatorje nakupa in dostave fotografskega materiala in potrebščin za Notranjsko okrožje in Fotosekcijo SNOS.

Dejan Vončina

THE PARTISAN PHOTOJOURNALIST VINKO BAVEC (1899-1969)

S u m m a r y

The partisan photojournalist Vinko Bavec (1899-1969), a professional photographer and merchant from Brežice, is not known to the wider professional community in Slovenia. His expertise in photography, diverse work in the field of resistance photography and successful organisation of the photojournalist service in the territory of Notranjska during World War II definitely deserve some attention. Vinko was born in 1899 in the Notranjska region, in the village of Markovec near Stari trg pri Ložu. After World War I he was an active fighter for the Slovenian northern border; in this struggle he was wounded and lost his left arm below the elbow. Despite his disability he and his wife Marija soon began to cooperate with the Liberation Front and the partisans. In the summer of 1942 he took photographs of numerous Slovenian villages in the Notranjska region, burned by the Italian occupation army. He was reported, arrested and interned in the Italian concentration camp of Monigo. After Italy capitulated, Bavec joined the partisans in the Notranjska detachment, where he started taking photographs of events and portraits of partisans.

Thanks to Bavec's partisan photography opus, very diverse in terms of topics, we can get to know a whole range of events and the way of life in the Slovenian partisan army. Because of his numerous expressive and high-quality photographs, made in difficult conditions between 1942 and 1945, Vinko Bavec qualifies among most prominent partisan photojournalists. Around 700 of his partisan photos have been preserved. He was also the organiser of the purchase and delivery of photography materials and equipment, which was an especially responsible task due to the problems involved in such an endeavour.

²⁹ Podatke je posredovala etnologinja dr. Ivanka Počkar, Posavski muzej Brežice.

³⁰ TV-15, 1. 1. 1970, št. 1, str. 17.